

Selgest keelest lugeja pilgu läbi¹

Riina Rosenfeld

vabakutseline tõlkija

Marju Taukar

Tallinna Ülikooli lingvistika doktorant

1. Sissejuhatus

Käesoleva aasta augustis võisime ajakirjandusest lugeda, kuidas seaduseelnõu jäi kooskõlastamata, kuna minister sai sellest teisiti aru, kui väidetavalt mõeldud oli.² Juhtumeid, kus kaks vaidlevat poolt süüdistavad teineteist seaduste valesti tõlgendamises, leidub rohkelt. Tõlgendamisvõimalused on muidugi omaette teema, kuid eespool mainitud seaduseelnõu puhul soovisid eelnõu koostajad ju ometigi, et nende eelnõu kooskõlastataks. Olukord läheb veelgi keerulisemaks, kui teksti tuleb tõlgendada kaks korda: kõigepealt tõlkija ja siis lugeja silmade läbi. Lisaks peab tarbetekstide puhul silmas pidama ka seda, et tekst on adresseeritud inimestele, kellel selles valdkonnas eelteadmised või süvateadmised puuduvad.

Autor ja tõlkija seisavad silmitsi keerulise ülesandega. Kuidas kirjutada esiteks nii, et tekst oleks lugejale (lisapingutuseta) arusaadav, ja teiseks nii, et tõlgendamisvariante oleks võimalikult vähe? Vastus näib olevat ilmselge: tuleb väljendada lihtsalt ja ühemõtteliselt. Ülesanne lahendatud? Ilmselt siiski mitte, kui meenutada Henry Louis Menckeni mõttetera „Igale keerulisele probleemile on olemas selge, lihtne ja vale vastus“. Autor ja tõlkija mõjutavad teksti arusaadavust vaid teatud määral. Teksti vastuvõttu mõjutavad ka sellised omadused, mis on seotud konkreetse lugejaga.

Saamaks teada, kas tekst on keelelises mõttes lugejale arusaadav või kus asetsevad probleemid, on võimalik jälgida inimese lugemist läbi tema enda silmade. Niisugune uurimisviis annab vahetut teavet selle kohta, mis tekstist arusaamist raskendab.

Siinses artiklis räägime põgusalt selgest keelest ja pilgujälgimisest ning tutvustame ühte selle meetodiga läbi viidud uuringut, kus vaadeldi selge keele soovitude mõju tõlgitud tarbetekstide lugemise kiirusele ja tekstidest arusaamisele³.

2. Lugeja ja selge keel

Teksti mõistmine on keerukas protsess. Seda mõjutavad paljud omadused, millest osa on seotud teksti ja osa lugejaga. Lugeja omaduste hulka arvatakse näiteks lugeja vanus, sugu, emakeel, haridustase, lugemisoskus ja sõnavara suurus, eelteadmised, teadmised loetava teksti liigist ning samateemaliste tekstide lugemisest saadud positiivsed ja negatiivsed kogemused.⁴

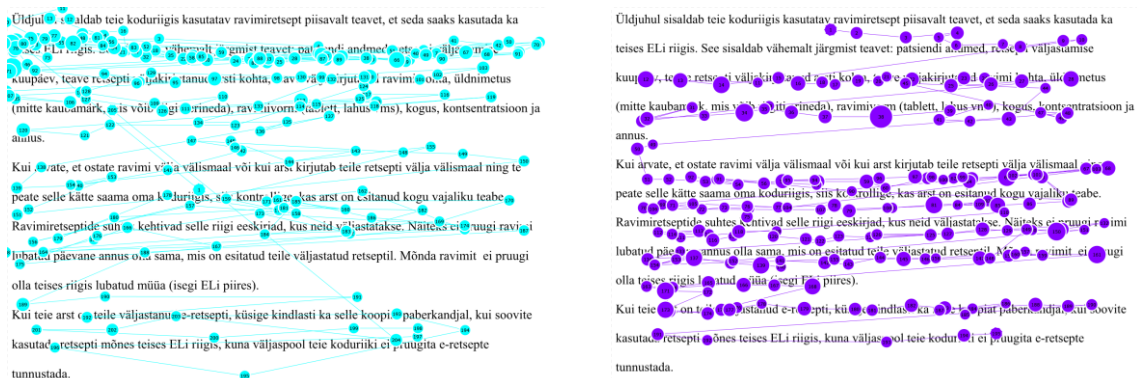
¹ Vt ka **R. Rosenfeld**. Selgest keelest lugeja pilgu läbi. Magistritöö. Tallinna Ülikool, 2018.

² **P. Luts**. Kustutusvee eest arveldamise plaan ajas ministrid vaidlema – ERR 15.08.2018. <https://www.err.ee/853909/kustutusvee-eest-arveldamise-plaan-ajas-ministrid-vaidlema>. Vaadatud 10.09.2018.

³ **R. Rosenfeld** (viide 1).

⁴ **L. F. Bachman, A. S. Palmer**. Language Testing in Practice. Oxford: Oxford University Press, 1996, lk 64–79.

Ülioluline on ka lugemise eesmärk. Kui lugeja peab tekstis leiduvat teavet endale vajalikuks või huvitavaks, on tal lihtsam tekstist aru saada.^{5, 6} Lugeja omaduste tähtsust illustreerib joonis 1, kus on esitatud kahe lugeja pilgu liikumine sama teksti lugemisel siin käsitletud uuringu jaoks läbiviidud katses.

Joonis 1. Näited kahe lugeja pilgu liikumisest katseteksti lugemisel.

Teksti omadused on näiteks teksti keerukus, sidusus, visuaalsus, tekstiliik ja kirjutamisstiil.⁷ Ei autor ega tõlkija saa mõjutada lugeja omadusi. Küll aga saavad nad mõjutada mõningaid teksti omadusi. Kui teksti kirjutaja või tõlkija teab, mis teksti mõistmisele kaasa aitab, ja seda oma töös arvestab, on lugejal lihtsam tekstist aru saada.

Selge keel (ingl *plain language*) on niisugune keel, millest keskmine inimene ühiskondlikus keelekasutuses aru peaks saama. Lisaks arusaadavale sõnavarale ja lauseehitusele on oluline kogu teksti ülesehitus laiemalt – ka teksti visuaalne loetavus ja loogiline järjestus.^{8, 9} Euroopa Komisjon andis 2010. aastal alanud selge keelekasutuse kampaania raames välja selge kirjutamise juhiste uuendatud versiooni.¹⁰ Sealsed soovitused seostuvad üldisemate tarbetekstidele esitatud nõudmistega ja teksti mõistmist mõjutavate omadustega. Soovituste tugevuseks saab pidada nende lühidust ja konkreetsust. Kui tõlkija on selge keele soovitustega kursis ja teab, kuidas need lugemist mõjutavad, saab ta tõlkides langetada selliseid tõlkevalikuid, mis teksti arusaadavusele kaasa peaksid aitama. Kuid tõlkija ei ole enamasti teksti koostaja, seega ei saa ta tõlkides rakendada kõiki selge keele soovitusi. Näiteks ei ole kõigi tarbetekstide puhul võimalik tõlkimise käigus muuta lausete arvu ja sageli tuleb kasutada kindlat terminoloogiat. Ent kas valikuliselt rakendatud selge keele soovitused on piisavalt mõjusad, et teksti arusaadavamaks muuta?

⁵ G. B. Bray, S. Barron. Assessing Reading Comprehension: The Effects of Text-Based Interest, Gender and Ability. – Educational Assessment, 2011, 9 (3-4), lk 107–128.

⁶ J. Mikk. Teksti mõistmine: mõistmisoskuse mõõtmisest ja arendamisest. Tallinn: Valgus, 1980, lk 53.

⁷ Sealsamas, lk 74.

⁸ M. M. Asprey. Plain Language for Lawyers. Sidney: The Federation Press, 2003, lk 11.

⁹ K. Hallik. Selge keele liikumisest maailmas. – Selged mõtted, selge keel. Koost. ja toim. K. Hallik, K. Kasemets. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012, lk 8.

¹⁰ Kirjuta selgelt. Euroopa Komisjoni juhised. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2011.

3. Pilgijälgimine ja selge keel

Lugemisprotsessi ja teksti mõistmist on võimalik uurida silmade jälgimise abil. Teksti mõistmise ja silmaliikumise seos põhineb kahel eeldusel, mille sõnastasid Marcel Adam Just ja Patricia A. Carpenter.¹¹ Esimene on viivitamatuse eeldus, mille kohaselt püüab lugeja iga sisusõna kohe tõlgendada. Teine on silma-mõtte eeldus, mis ütleb, et silm püsib sõnal, kuni aju sõnaga tegeleb. Seega näitab pilgu püsimise ehk fiksatsiooni kestus otseselt sõna töötlemiseks kuluvat aega. Seda, et vaatluse ja töötuse vahel ei ole märkimisväärset viivitust, kinnitavad mitmed uuringud.^{12, 13}

Selge keele reeglite järgi koostatud teksti vastuvõttu on vähesel määral ka empiirilisel uuritud. Laura Balling viis läbi kaks katset, et uurida selge keele soovitude mõju lugemisele.^{14, 15} Tema 2013. aasta pilgijälgimiskatses osales 27 taani emakeelega täiskasvanut, kes lugesid nelja taanikeelset tarbeteksti. Neljas tekstis vaadeldi viit tüüpi keerulisi konstruktsioone (sh 10 umbisikulise tegumoe ja 20 nimisõnalisuse näidet). Selgus, et eeldatavalt keeruliste lausekonstruktsioonide töötus ei ole alati raskem kui selge keele soovitud järgivate konstruktsioonide töötus. Põhjus võib olla seotud lugeja omadustega või sellega, et katsetekstid olid (hoolimata sellest, et kasutati keerulisi konstruktsioone) loogilise ülesehitusega ja liigendatud.¹⁶

Ballingi teises pilgijälgimiskatses 2018. aastal osales 27 taani emakeelega keskkooliõpilast, kes lugesid samuti nelja tarbeteksti, aga seekord inglise keeles. Võrreldes 2013. aasta katsega pöörati rohkem tähelepanu tekstist arusaamisele (lugemise järel tuli iga teksti kohta vastata kahele küsimusele) ja lugemisajale seati piirang. Vaadeldi nelja tüüpi keerulisi konstruktsioone (sh 18 nimisõnalisuse ja 6 umbisikulise tegumoe näidet). Ka selles katses ei leidnud kinnitust hüpoteesi, nagu mõjutaks vaadeldud selge keele soovitude järgimine või nende eiramine lugemise ajal tekkivat kognitiivset koormust.¹⁷

Balling ei avastanud, et selge keele soovitude järgimine või eiramine uuritud (taani- ja ingliskeelsetele) näidete puhul mõju avaldaks.

Käesolevas artiklis juttu tulevas uuringus tehti samasugune katse eesti keeles, lisaks uuriti umbisikulise tegumoe ja nimisõnalisuse mõju lugemise kiirusele. Siiani on Eestis selget keelt

¹¹ **M. A. Just, P. A. Carpenter.** A Theory of Reading: From Eye Fixations to Comprehension. – Psychological Review, 1980, 87, lk 329–354.

¹² **J. L. Kruger, A. Szarkowska, I. Kreitz.** Subtitles on the Moving Image: an Overview of Eye Tracking Studies. – Refractory: a Journal of Entertainment Media, 2015, 25, lk 4–21.

¹³ **S. Doherty, S. O'Brien, M. Carl.** Eye Tracking as an MT Evaluation Technique. – Machine Translation, 2010, 24 (1), lk 1–13.

¹⁴ **L. Balling.** Does Good Writing Mean Good Reading? An Eye-tracking Investigation on the Effect of Writing Advice on Reading. – Fachsprache, 2013, 35 (1-2), lk 2–23.

¹⁵ **L. Balling.** No Effect of Writing Advice on Reading Comprehension. – Journal of Technical Writing and Communication, 2018, 48 (1), lk 104–122.

¹⁶ **L. Balling** (viide 13), lk 2–23.

¹⁷ **L. Balling** (viide 14), lk 104–122.

uuritud tekstianalüüsi, intervjuu ja küsitluse vormis.^{18, 19, 20} Tekstianalüüsi käigus saab teada, mil määral tekst selge keele soovitudele vastab. Intervjuu ja küsitlusega kogutakse lugejate arvamusi või ootusi. Pilgijälgimisel on teiste meetodite ees peamiseks eeliseks see, et uurija saab vahetut infot lugemise käigus toimuva kognitiivse protsessi kohta. Intervjuudest ja küsitlustest on selgunud, et kui saab valida, eelistavad lugejad enamasti selgekeelsemat teksti. Kuid kas see on subjektiivne eelistus või mõjutavad selge keele soovitud tõepoolest lugeja kognitiivset koormust?

4. Uuringu meetod ja materjal

Uuringu eesmärk oli teada saada, kas selge keele soovitude järgimine kirjutamisel mõjutab tõlgitud tekstide lugemise kiirust või lugeja kognitiivset koormust ning kas mõju on alati samasugune. Keskendusime kahele selge keele soovitusele: nimisõnalisuse ja umbisikulise tegumoe vältimisele, kuna neid aspekte on tekstis lihtne märgata. Samu soovitusi käsitleti ka Ballingi uuringud (Balling 2013 ja 2018), kuid Balling ei uurinud nende mõju lugemise kiirusele.

Uuringu käigus viisime läbi pilgijälgimiskatse, küsitluse ja lühiintervjuud. Selles artiklis keskendume pilgijälgimiskatse andmetele. Iga teksti lugemisel mõõdeti pilgijälgijaga lugemisaega, fiksatsioonide koguarvu ja kõigi fiksatsioonide kestust. Nimisõnalisuse ja umbisikulise tegumoe mõju uurimiseks mõõdeti vaatlusaladel fiksatsioonide koguarvu ja kõigi fiksatsioonide kestust.

Katses kasutasime samateemalistel tõlgitud alustekstidel põhinevaid tekste. Alustekstid pärinesid Euroopa Liidu veebilehelt (europa.eu)^{21, 22} ning Euroopa Komisjoni veebilehelt (ec.europa.eu)²³. Artiklid on nimetatud veebilehtedel leitavad kõigis Euroopa Liidu keeltes, sealhulgas inglise ja eesti keeles. Originaaltekste tuli uurimisel kasutatava tarkvara piirangute tõttu lühendada. Lühendades jälgisime, et tekstide sisuline terviklikkus säiliks ja arusaadavus ei väheneks. Katsetekstid vaatas üle keeleteimetaja. Kaks teksti olid kasutuses kahes variandis ehk kokku oli katses neli teksti: A1, A2, B1, B2.

Teksti üks versioon (A1 ja B1) sisaldas nimisõnalisuse ja umbisikulise tegumoe näiteid ning teksti teine versioon (A2 ja B2) neid ei sisaldanud, muus osas olid tekstid ühesugused. Vaatlusalana määrasime tähendusüksuse ehk kogu osalause, sest nimisõnalisus ja umbisikuline

¹⁸ **K. Käpp.** Ministeriumite pressiteadete keele vastavus selge keele põhimõtetele. 2013. aasta novembri näide. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2014.

¹⁹ **K. Kulper.** Tõlkeuudiste kvaliteedi analüüs Postimees Online'i ja Delfi näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool, 2014.

²⁰ **K. Ratassepp.** Inimeste kogemus suhtlusest ametiasutustega kirjade arusaadavuse näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool, 2016.

²¹ Ravimiresepti esitamine välismaal. https://europa.eu/youreurope/citizens/health/prescription-medicine-abroad/prescriptions/index_et.htm. Vaadatud 02.02.2018.

²² Erakorralised tervishoiuteenused: tasumine ja kulude hüvitamine. https://europa.eu/youreurope/citizens/health/unplannedhealthcare/paymentsreimbursements/index_et.htm. Vaadatud 02.02.2018.

²³ Euroopa ravikindlustuskaart. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=559&langId=et>. Vaadatud 16.02.2018.

tegumood võivad ülejäänud lausele või lauseosale kõrvalmõju avaldada.²⁴ Igas tekstis oli neli nimisõnalisusega seotud vaatlusala ja neli tegumoega seotud vaatlusala. Kokku määrati neljas tekstis 32 vaatlusala.

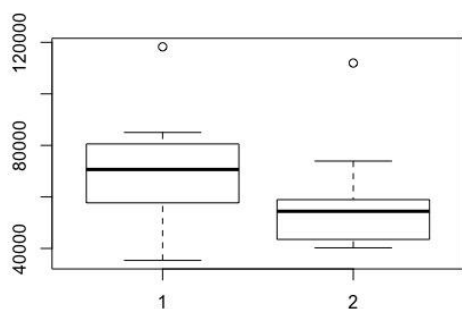
Uuringus osales 30 eesti keelt emakeelena rääkivat täiskasvanut, neist 16 kõrgharidusega täiskasvanut ja 14 bakalaureuseõppe üliõpilast. Samade uurimisküsimuste ja tekstidega viisime läbi kaks katset. Katsete üldisemaid näitajaid saame käsitleda ühiselt, fiktsioonide kohta esitame siin vaid ühe katse esialgsed tulemused.

5. Tulemused ja arutelu

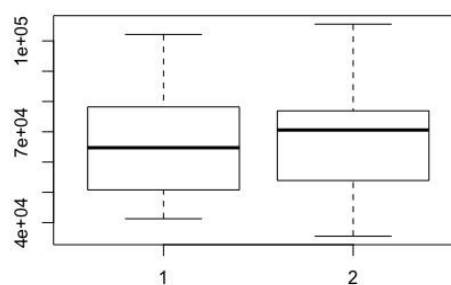
5.1. Lugemisaeg

Lugemisele kuluvat aega analüüsisime, kaasates kõik tekstid ja kõik lugejad ning vaatlesime lihtsustatud ja lihtsustamata teksti lugemist ühe inimese kaupa. Kui võrdsime tekstide lugemise aegu muudetud (A2, B2) ja muutmata (A1, B1) tekstide kaupa, selgus, et lugemisajad märkimisväärselt ei erinenud. Seejärel võrdsime samu tekste osalejate haaval, st analüüsisime vaid neid juhtumeid, kus osaleja luges tekste, millest üks oli muudetud, teine mitte.²⁵ Statistilist erinevust ei ilmnenud ka siin.

Lõpuks, kuna katsetekste oli analüüsiks piisavalt, saime tekste võrrelda ka omavahel. Vaatlesime, mil määral lugemisajad A1 ja A2 puhul ning B1 ja B2 puhul erinesid. Kuigi A1 ja A2 lugemisaegades ei olnud taas statistiliselt olulist erinevust, siis võib saadud tulemuste põhjal öelda, et on võimalik, et suurema andmete hulga korral võib olulisus välja tulla. Nagu jooniseltki²⁶ näha, siis teksti A1 lugemiseks kulus osalejatel kauem aega. B1- ja B2-tekstid olid aga taas olulisest erinevusest väga kaugel. Pigem paistis B-tekstide puhul olevat tendents vastupidine – lihtsustatud teksti lugemisele kulus pigem rohkem kui vähem aega. Kuna tekstide esinemist varieeriti, ei ole see seotud teksti lugemise järjekorraga.

Tekstid A1 ja A2

Tekstid B1 ja B2

Joonis 2. Lugemisaja erinevus tekstiti.

²⁴ L. Balling, (viide 13), lk 16.

²⁵ Tegelikult oli olukordi, kus osaleja luges kahte rasket või kahte kerget teksti.

²⁶ Joonisel on y-teljel näha teksti lugemisele kulunud aeg millisekundites ning x-teljel teksti number. Kastides olev joon näitab mediaani, st tulemustest pooled jäävad joonest allapoole ja pooled ülespoole. Kast koos nn vurrudega näitab kogu tulemuste ulatust. Siin on näha, et A1 lugemisaegade ulatus oli suurem, st tulemused erinesid siin rohkem kui A2 lugemisaegades. Täpid tähistavad ülejäänud vaatlustest oluliselt erinevat juhtumit.

Kokkuvõttes võib öelda, et kuigi lugemisaegade tulemused erinesid, ei ilmnunud statistiliselt olulist erinevust ei tekstide ega osalejate puhul. Samasuguse tulemuse andis ka tekstide fiksatsioonide koguarvu ja kõigi fiksatsioonide kestuse analüüs. Võimalik, et sellised tulemused on tingitud katseisikute ühisest lugeja omadusest, milleks on kõrgharidus või selle omandamine. Seega võiks katset kindlasti korrata, kaasates eri haridustasemega inimesi.

5.2. Nimisõnalisus

Nimisõnalisuse uurimiseks võrreldi eraldi tekstide A1 ja A2 vaatlusalade näitajaid ning B1 ja B2 näitajaid. Fiksatsioonid olid rohkem ning need kestsid kauem, kui loeti teksti A1 (selge keele soovitusi eirav tekst). Ka pikemaid fiksatsioonid olid teksti A1 lugemisel rohkem ja need kestsid kauem. Kuna tulemus oli sarnane kõikide vaatlusalade puhul, võib väita, et nimisõnalisuse olemasolu või selle puudumine tekstis mõjutab lugeja kognitiivset koormust.

Tekstide B1 ja B2 puhul ei olnud tulemus aga sama ühtlane. Kolmel vaatlusalal neljast oli keskmine fiksatsioonide koguarv B1 tekstis (selge keele soovitusi eirav tekst) küll suurem, kuid pikemate fiksatsioonide koguarv (mis viitab kognitiivse koormuse tõusule) oli B1 tekstis suurem vaid ühel vaatlusalal. Keskmine kõigi fiksatsioonide kestus oli B1 tekstis suurem kolmel vaatlusalal neljast, kuid pikemate fiksatsioonide kestus oli B1 tekstis suurem vaid kahel vaatlusalal. Seega ei saa väita, et B2 teksti lugejatel oleks kognitiivne koormus olnud oluliselt väiksem kui B1 teksti lugejatel.

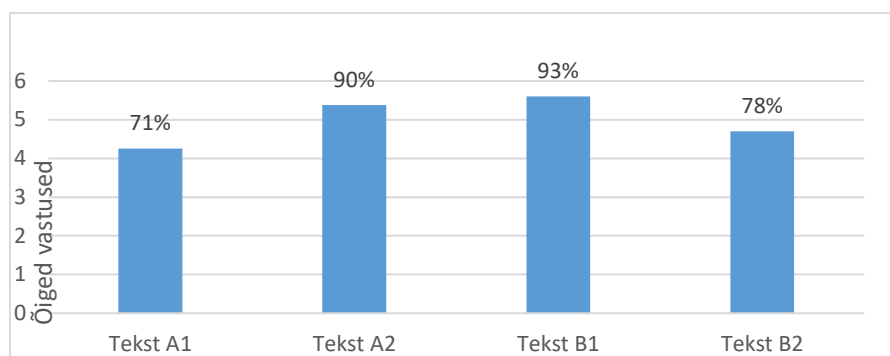
5.3. Umbisikuline tegumood

Kui lugemisaja ja nimisõnalisuse analüüsis oli A1 ja A2 tekstide puhul näha selge keele soovitusi ühesuunalist mõju, siis tegumoe analüüsis see nii ei olnud. Keskmine fiksatsioonide koguarv oli A1 teksti (selge keele soovitusi eirav tekst) vaatlusaladel väiksem ja pikemad fiksatsioonid jaotusid tekstide vahel võrdseks. Kuna tulemused olid vaatlusaladel erinevad, ei saa väita, et umbisikulise tegumoe vältimine vähendaks kindlalt lugeja kognitiivset koormust.

Ka B1 ja B2 tekstide puhul ei olnud tegumoe seotud vaatlusaladel keskmisel fiksatsioonide koguarvul seaduspärasust. Kõigi fiksatsioonide kestus ja pikemate fiksatsioonide kestus oli B2 teksti (selge keele soovitusi järgiv) vaatlusaladel kolmel korral suuremad. Seega jääb tekstide B1 ja B2 tulemuste põhjal mulje, nagu võiks umbisikulise tegumoe vältimine lugeja kognitiivset koormust hoopis suurendada. Kas see ka nii on, see jääb tulevaste uurijate uurida. Nelja teksti andmeid koos vaadates võiks öelda, et umbisikulise tegumoe ja lugeja kognitiivse koormuse tõusu või languse vahel ei pruugi olla oodatud seost.

5.4. Küsimustele vastamine

Vahetult iga teksti lugemise järel vastasid osalejad kontrollküsimustele, mille eesmärk on (nii palju kui võimalik) veenduda, et tekstist on aru saadud. Kõige paremini oskasid teksti sisu kohta käivatele küsimustele vastata need, kes lugesid tekste B1 (selge keele soovitusi eirav) ja A2 (selge keele soovitusi jälgiv). Enamasti eksiti ühe või kahe vastusega. Kolme vastusega eksisid ainult kaks teksti A1 lugejat.

Joonis 3. Küsimustele vastamine.

Küsimustele vastamine oli seega edukam nende tekstide puhul, mille üldine lugemisaeg oli lühem ning mille vaatlusaladel oli fiktsatsioonide hulk väiksem. Pikem lugemisaeg ja rohkem fiktsatioone ei tähendanud teksti paremat mõistmist või meeldejäämist.

6. Kokkuvõte

Kuigi katse tulemused võivad näida vastakad või vähemalt on otseste järelduste tegemine siin keeruline, siis teksti lugemise aja, vaatlusalade fiktsatsioonide ning küsimustele vastamise tulemuste põhjal tuleb ikkagi esile teatav muster, mille edasiuurimine võimaldaks leitud paremini selgitada, et neid tulemusi järgmistes uuringutes kasutada. Uuringus vaatluse all olnud fiktsatsioonide koguarvu ja kõigi fiktsatsioonide kestuse analüüsist ei selgunud, et nimisõnalisuse ja umbisikulise tegumoe mõju lugeja kognitiivsele koormusele oleks alati ühesugune või ühesuunaline. Samuti erinesid lugemisajad tekstipaaride puhul erinevalt – $A1 > A2$; $B1 > B2$. Seega ei saa öelda, et selge keele soovitude järgi toimetatud teksti lugemine võtab alati vähem aega ning lugeja kognitiivne koormus on seda lugedes väiksem, kui sellise teksti puhul, mis selge keele soovitusi ei järgi.

Kokkuvõtvalt tuli aga kõigi näitajate kaudu esile muster, mis osutas, et tekstide A1 ja A2 puhul paistab selge keele soovitustel lugemiskiirusele ja lugeja kognitiivsele koormusele oluline positiivne mõju. Tekstide B1 ja B2 puhul seda näha ei ole. Põhjused võivad olla keelised (iseasi, kas just nimisõnalisuse või umbisikulisusega seotud) või sisulised või lugeja omadustega seotud.

Katseisikud tõid intervjuus ja küsitluses välja palju lugejaga seotud omadusi, mis teksti mõistmist mõjutavad. Sellest järeldub, et teksti autor ja tõlkija võivad küll endast anda maksimumi (näiteks järgida kirjutamisel kõiki selge keele soovitusi), aga lõplik tulemus sõltub siiski lugejast ja tema motivatsioonist. Näiteks eelteadmised võisid aidata tekstist paremini aru saada ja küsimustele vastamist lihtsustada. Teisest küljest võis tuttav teema muuta lugemise pealiskaudsemaks – lugeja võis arvata, et on teemaga piisavalt kursis ega süvenenud seetõttu nii palju kui muidu.

Selles katses osalesid kõrgharidusega täiskasvanud ja üliõpilased. Kui katset korrata ja kaasata teistsuguse, ka madalama haridustasemega inimesi või inimesi, kelle eelnev kokkupuude tarbetekstidega on tagasihoidlik, võib tulemus olla teistsugune.

Uuringu tulemused olid kahtlemata huvitavad ning kinnitasid eelkõige, et pilgujälgimine kui uurimismeetod teksti kasutatavuse uurimiseks on igati põhjendatud ning vajaks laiemat kasutuselevõttu, eriti nendel juhtudel, kus tõepoolest on oluline, et kõik kasutajad teksti mõista suudavad. Süstemaatiline uurimine võiks kokkuvõttes anda vahetut infot selle kohta, mis lugejale tekstis probleeme valmistab ning mis teksti lugemist hõlbustab.